

STANISŁAW PASZKOWSKI
Uniwersytet Przyrodniczy
Poznań

POTENCJAŁ NAUKOWY UNIWERSYTETÓW W OBSZARZE EKONOMII ROLNEJ W ŚWIETLE PRAC XIII. EUROPEJSKIEGO KONGRESU EKONOMISTÓW ROLNYCH W ZURYCHU

Dla rozwoju teorii ekonomii rolnej w Europie szczególne znaczenie mają organizowane co trzy lata europejskie kongresy ekonomistów rolnych. Podejmują one istotne zagadnienia dotyczące rozwoju rolnictwa i gospodarki wiejskiej, a także szerokie spektrum problemów społeczno-organizacyjnych wsi. Stanowią też forum dyskusji w zakresie ogólnej teorii ekonomii oraz funkcjonowania gospodarki światowej. Ich cechą jest podejmowanie dyskusji stanowiących wyzwania dla gospodarki światowej i rolnictwa światowego.

W europejskich kongresach ekonomistów rolnych udział biorą ekonomiści o największym dorobku naukowym w dziedzinie ekonomii rolnej oraz szeroka rzesza naukowców chcących zaistnieć w europejskim obiegu myśli ekonomicznej, względnie zainteresowanych określeniem aktualnej problematyki naukowej podejmowanej przez ekonomistów rolnych w Europie i na świecie. Prezentowane na kongresie prace mogą więc stanowić punkt odniesienia do ustalenia pozycji naukowej poszczególnych badaczy, całych środowisk badawczych (uniwersytetów), krajów i regionów, mierzonej jakością wniesionych pod jego obrady prac.

W Europie i na świecie w ostatnim czasie obserwuje się tendencję do formalizacji oceny efektów pracy naukowej jako przesłanki zabezpieczenia finansowego działalności jednostek naukowo-badawczych, a także określania ich pozycji naukowej. W świetle założeń naukoznawstwa [2, 3, 9], ocenę działalności naukowej badaczy, jak i jednostek badawczych można prowadzić poprzez pryzmat liczby oraz jakości ogłaszanych prac. Obecnie najczęściej za miary jakości prac przyjmuje się liczbę punktów przypisanych piśmie ich publikacji, które ogłaszane są w dokumentach ministerialnych [6]. O pozycji naukowej autorów i instytucji badawczych świadczą też indeksy cytowań prac autorów artykułów naukowych, opracowanych przez Instytut Informacji Naukowej z Filadelfii – indeks cytowań (citation index), sumaryczny indeks liczby i dynamiki cytowań (Journal Citation Reports). Na podstawie tego ostatniego określany jest prestiż

i siła oddziaływania danego czasopisma, tzw. *impact factor* [7]. Metoda ta jest jednak kosztowna i nie zawsze daje obiektywne wyniki oceny pozycji naukowej pracownika i instytucji badawczej¹. Istnieje więc potrzeba stosowania także innych metod pomiaru dorobku naukowego badaczy.

Na potrzeby przedkładanego opracowania zastosowano więc inne podejście badawcze: określenia pozycji naukowej autorów prac oraz instytucji naukowych dokonano poprzez pryzmat liczby i rangi referatów wygłoszonych na kongresie naukowym o znaczącej renomie. Zakłada ono, że w zdarzeniu takim biorą udział liczący się badacze danej dyscypliny, a także, że ambicją każdego przedstawiciela danej dyscypliny naukowej jest uczestnictwo w takim wydarzeniu. Uwzględniając powyższe przesłanki można przyjąć, że ogłaszane na ważnych kongresach naukowych prace odzwierciedlają pozycję naukową poszczególnych badaczy w danej dyscyplinie nauki, jak i instytucji naukowych, do których są oni afiliowani. Idąc tym torem, można więc określić poziom naukowy pojedynczych prac, pozycję naukową autorów je zgłaszających, jak i szerszych społeczności naukowych (np. uniwersytetów, krajów siedzib placówek naukowo-dydaktycznych itp.) przez pryzmat liczby i jakości nadesłanych opracowań; przypisać im określoną liczbę punktów w zależności od poziomu naukowego.

Wskazane wyżej podejście badawcze wykorzystano w odniesieniu do ostatniego Kongresu Europejskiego Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnych (ESER) – European Association of Agricultural Economists (EAAE), który obradował w Zurychu na przełomie sierpnia i września 2011 r.

Europejskie kongresy ekonomistów rolnych organizowane są w różnych miastach Europy w trzyletnich przedziałach czasowych. Głównym przesłaniem ostatniego spotkania, określonym w materiałach kongresowych oraz kluczowych przemówieniach wygłoszonych w trakcie ceremonii otwarcia (Academic Opening Ceremony), było zagadnienie „**Zmiana i zagrożenia – wyzwania dla rolnictwa, żywności i zasobów naturalnych**”². Podyktowane to było wystąpieniem kryzysu na rynkach finansowych i towarowych świata, co zachwiało dotychczasowymi priorytetami i możliwościami usunięcia skutków tych procesów przez polityków. W obecnych warunkach ekonomicznych wynikało także z wyzwań spowodowanych zmianami klimatu, bezpieczeństwa żywnościowego, inwestycji w rolnictwie i dostępu do zasobów naturalnych.

Głównym celem prezentowanej pracy jest określenie pozycji naukowej uniwersytetów w zakresie ekonomii rolnej w Europie i na świecie. Do celów szczegółowych należy zaliczyć zbadanie struktury problemowej i sesyjnej prac

¹ Najważniejsze obiekty stawiane wskaźnikowi *impact factor* znalazły się w oświadczeniu Europejskiego Stowarzyszenia Redaktorów Naukowych [8].

² Poprzedni kongres ESER odbył się w Gandawie (Ghent) w Belgii w 2008 r. Główny podejmowany na nim temat był zatytułowany *Ludzie, żywność i środowisko: trendy globalne a strategia europejska*. Był on więc silniej ukierunkowany na rolnictwo europejskie. Na ostatnim kongresie skoncentrowano się zaś na kwestiach globalnych i coraz bardziej dających o sobie znać zagrożeniach (finansowych, żywnościowych i rynkowych). W zaistniałej sytuacji, biorąc pod uwagę krótko- i długoterminowe uwarunkowania, określono listę istotnych problemów stojących przed rolnictwem i przemysłem przetwórczym, a wymagających rozwiązania przez ekonomistów i polityków.

zgłoszonych na XIII. Kongres Europejskiego Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnych, intensywności wnoszenia opracowań na kongres, a także struktury podmiotowej (autorskiej i instytucjonalnej/universytetów) prac kongresowych.

Materiały i metody badawcze

W badaniu dorobek publikacyjny uniwersytetów w zakresie ekonomii rolnej jest mierzony przez pryzmat wniesionych na kongres prac, jako wyniku działalności badawczej w okresie ostatnich trzech lat. Jakość prezentowanych na kongresie referatów ma odzwierciedlić poziom badań indywidualnych badaczy i całych środowisk naukowych w okresie międzykongresowym.

Przedmiotem analiz jest struktura problemowa i podmiotowa referatów, intensywność wnoszenia prac oraz potencjał badawczy (dorobek naukowy) uniwersytetów.

W analizach wykorzystano materiały kongresowe, w tym referaty i doniesienia naukowe zawarte w opracowaniu: *Change and Uncertainty. General Information* [1], a także prace udostępnione uczestnikom kongresu w formie elektronicznej. Odniesieniem do wskazanych źródeł były materiały poprzedniego kongresu, który się odbył w Gandawie w 2008 r. [5].

Zgromadzony materiał został przeanalizowany według problemów tematycznych sesji, form obrad, kraju siedziby uniwersytetu (w którym autor pracy był zatrudniony, względnie studiował), siedziby uniwersytetu autora pracy, samodzielnosci (współautorstwa) pracy, informacji o autorach i ich afiliacji.

Kongres obradował na sesjach plenarnych, problemowych, organizowanych, plakatowych i wspólnych. Na potrzeby analizy i opisu dyskutowane zagadnienia podzielono na problemy naukowe (11 tytułów) oraz – w ich ramach – zagadnienia szczegółowe³, o łącznej liczbie 28. Zastosowana klasyfikacja ma charakter empiryczny, wynika z treści opracowanych referatów i nie pokrywa się z zaproponowaną przez organizatora kongresu.

Kryterium kraju siedziby uniwersytetu sprowadzało się do narodowości autora pracy, oznacza ono jednak kraj położenia uniwersytetu autora referatu. Afiliacja autora pracy do uniwersytetu oznacza zaś siedzibę miasta uniwersytetu, z którym związany jest autor, co wynikało z braku informacji o nazwie uniwersytetu w charakterystyce autorów referatów wygłaszanych na kongresie.

Miarami zastosowanymi do prezentacji wyników badań były wskaźniki intensywności wnoszenia referatów na kongres (w przeliczeniu na 1 autora, 1 uniwersytet i 1 kraj), a także miary struktury uczestników aktywnych kongresu i wygłaszanych referatów.

³ Podstawowymi problemami dyskutowanymi na kongresie były: 1) polityka rolna, 2) rynki rolne, 3) handel zagraniczny, 4) rolnictwo w gospodarce, 5) koszty, produkcja, dochody, 6) ryzyko i zagrożenia, 7) gospodarstwo rolne oraz zarządzanie w rolnictwie, 8) ekonomika konsumpcji, 9) aspekty środowiskowe rolnictwa, 10) oświata, sieci i instytucje i 11) metody badawcze.

Treści ważniejszych form obrad kongresu

Główny zakres problemowy kongresu został rozwinięty w trakcie ceremonii otwarcia (Academic Opening Cremony), na której oprócz przemówień powitalnych (organizatorów i władz różnych szczebli) oraz wystąpień informacyjnych (na temat celu i programu) zostały wygłoszone referaty programowe. Znaczące wypowiedzi o charakterze merytorycznym zawierało przemówienie ustępującego prezydenta EAAE, profesor Moniki Hartmann, zatytułowane: *Zbiorowa społeczna odpowiedzialność w sektorze żywności*, oraz referat dyrektora generalnego WTO Pascala Lamy'ego: *Handel międzynarodowy jako żywotny komponent obrazu bezpieczeństwa żywnościowego świata*. Pierwszy referat miał wydźwięk ekonomiczno-społeczno-etyczny. Autorka wskazała w nim na konieczność podjęcia niezbędnych działań w celu rozwiązania istotnych kwestii światowego systemu żywienia. Ustępująca prezydent ESER (EAAE) stwierdziła, że odpowiedzialność za stan sektora produkcji i dystrybucji żywności ma zarówno charakter zbiorowy, jak i społeczny. Odpowiedzialnymi za wyżywienie społeczeństw są w wymiarze podmiotowym liczne instytucje i grupy społeczne. Materia ich działalności dotyczy zaś egzystencji całych społeczeństw, ma więc charakter społeczny.

Pascal Lamy w swoim wystąpieniu podkreślił zaś, że handel międzynarodowy jest czynnikiem bezpieczeństwa żywnościowego świata. Wskazał na konieczność podjęcia działań zwiększających to bezpieczeństwo. Zasugerowane w obu wystąpieniach środki naprawcze można uznać za węzłowe w przewyższaniu obecnych problemów rozwojowych europejskiego rolnictwa⁴.

Te ważne merytorycznie kwestie światowej i europejskiej gospodarki wiejskiej oraz rolnej rozpatrywane były na różnych forach kongresu. Obrady kongresu, ze względu na formę, były podzielone na część przedkonferencyjną (do której należy zaliczyć także sesje okolicznościowe) oraz konferencyjną. Pracom merytorycznym tego gremium towarzyszyły też spotkania organizacyjne Europejskiego Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnych, a także imprezy kulturalne skierowane do uczestników kongresu, jak i do osób im towarzyszących⁵.

W pierwszej części obrad (przedkonferencyjnej i okolicznościowej) odbywały się sympozja przedkonferencyjne (cztery) i tradycyjnie już organizowane sympozjum nazywane wydarzeniem agrobiznesowym (Agri-Business-Event) oraz sesja poświęcona 10-letniej działalności periodyku EAAE „EuroChoices”,

⁴ Należy odnotować pewne przesunięcia programowo-organizacyjne na głównych sesjach kongresu. Na poprzednim kongresie referat o znaczeniu kluczowym został wygłoszony na ceremonii otwarcia, na pierwszej sesji plenarnej zostały zaś wygłoszone przemówienia: programowe prezydenta ESER i komitetu programowego kongresu o charakterze merytorycznym. Na ostatnim kongresie przemówienie przewodniczącego komitetu programowego miało li tylko charakter informacyjny. Przemówienie zaś prezydenta – Moniki Hartmann, było wystąpieniem merytorycznym. Dodatkowo, jak zauważono wyżej, w trakcie ceremonii otwarcia referat problemowy (a więc merytoryczny) wygłosił dyrektor generalny WTO Pascal Lamy. Kluczowe zaś wystąpienia zostały wygłoszone na pierwszej sesji plenarnej i dotyczyły metod eksperymentalnych w badaniach ekonomicznych.

⁵ Sesje oficjalne (np. otwarcia, zamknięcia), organizacyjne (walne zgromadzenie EAAE), a także imprezy kulturalne w tym opracowaniu nie będą analizowane.

a także sesja szwajcarska, odbyta w trakcie trwania kongresu, tradycyjnie poświęcona rolnictwu kraju gospodarza kongresu. Do tej grupy form obrad należy też zaliczyć referaty programowe, wygłoszone w części oficjalnego uroczystego otwarcia kongresu.

Część kongresowa obrad została zaś podzielona na sesje: plenarne (plenary sessions), organizowane (organised sessions), wspólne (joint sessions), problemowe (contributed paper sessions)⁶ oraz plakatywne (poster presentation sessions). Właśnie ta część obrad stanowiła rdzeń spotkania ekonomistów rolnych z całego świata, a w tym głównie z Europy.

Przedstawiona struktura stanowiła zewnętrzną formę obrad kongresu. Poszczególne jej elementy były zaś wypełnione treścią, której główne rysy zostaną omówione poniżej.

Sympozja przedkonferencyjne, wydarzenie agrobiznesowe i seminaria około-kongresowe

Tradycyjnie już, w przeddzień obrad kongresu, zorganizowano 4 sympozja przedkonferencyjne, mające w dużej mierze (poza pierwszym) charakter warsztatów metodycznych. Pierwsze zostało przygotowane przez IATRAC⁷ i dotyczyło problemu: *Finansowanie handlu po kryzysie finansowym: implikacje, dla rolnictwa i handlu żywnością*. Na drugim podjęto temat: *Koszty zewnętrzne użycia pestycydów w rolnictwie*, trzecie było zatytułowane: *Wyzwania i potencjał pomiaru zrównoważenia w rolnictwie*, a czwarte *Estymacja kosztów produkcji na poziomie gospodarstwa*. Pierwsze sympozjum poświęcone było problemom zmieniającego się otoczenia handlu i finansów handlowych w czasie kryzysu finansowego, a także handlu towarami rolnymi i żywnością z perspektywy przemysłu rolno-spożywczego.

Na drugim sympozjum naświetlono zagadnienia pomiaru produktywności przy stosowaniu różnych technologii produkcji, ewaluacji środowiska i wpływu ekonomicznego podatków od pestycydów, a także oczekiwań co do opodatkowania redukcji stosowania pestycydów w UE. Autor jednego z wystąpień w tytule referatu aluzyjnie stwierdził, że społeczeństwo nie akceptuje żadnego opodatkowania pestycydów – za wyjątkiem środków organicznych, które stanowią przecież znaczący człon rynku środków ochrony roślin. Omówiono też użycie ekonomicznych instrumentów w polityce stosowania pestycydów (przypadek holenderskich rolników prowadzących rynkową produkcję roślinną), a także kwestię określania optymalnego poziomu podatku od stosowania pestycydów w produkcji rolniczej w ujęciu dynamicznego modelu makroekonomicznego. Sesję zakończył temat: *Estymacja optymalnego poziomu podatku od pestycydów i jego wpływu na poziomie gospodarstw w Bułgarii*.

Na trzecim sympozjum wymieniono doświadczenia w budowie narzędzi oceny zrównoważenia (sustainability). W szczególności ukazano implementację na-

⁶ W języku polskim nie ma krótkiego i trafnego określenia na ten typ sesji. Dosłownie, tłumacząc z języka angielskiego, należałoby je nazywać „sesjami z referatami wniesionymi”. W tym opracowaniu będą one określane jako sesje problemowe, względnie współtworzone, kontrybucyjne.

⁷ The International Agricultural Trade Research Consortium.

rzędzi równoważenia produkcji w gospodarstwach mlecznych Meksyku, a także ich otoczenia w doradztwie rolniczym w Szwajcarii.

Ostatnie sympozjum dotyczyło bardzo ważnego problemu, jakim jest szacownie kosztów produkcji w rolnictwie; zostało więc przygotowane bardzo starannie. Sesję rozpoczęto od przeglądu teorii, metod i modeli, następnie omówiono podejścia zastosowane w europejskim projekcie badawczym FACEPA⁸ oraz przez USDA⁹ i KE (Komisja Europejska). W dalszej kolejności dokonano międzynarodowego porównania kosztów produkcji, by spotkanie zakończyć demonstracją modelu FACEPA, służącego do estymacji kosztów produkcji¹⁰.

W części sympozjum poświęconego porównaniom międzynarodowym poziom kosztów produkcji na świecie ukazano na podstawie danych statystycznych. Porównano też poziom plonów i czynników produkcji dla upraw we Francji i USA w latach 1979-2009.

W przeddzień kongresu zorganizowano też sesję naukową nazywaną „Wydarzeniem agrobiznesowym” (Agri-Business-Event). Została ona poświęcona kwestii: *Bezpieczeństwo żywnościowe – ryzyko cenowe towarów rolnych a inwestycje w rolnictwie (green investment): globalne wyzwanie*. Podjęty problem wprost nawiązywał do obserwowanych w ostatnim czasie przejawów kryzysu żywnościowego¹¹.

W trakcie obrad poruszono zagadnienia globalnych zmian w rolnictwie, teoretyczne i empiryczne właściwości cen towarów, kwestie spekulacji finansowych na rynkach towarów rolnych, pojawianie się na rynkach baniek (bąbli) spekulacyjnych, załamań i kryzysów oraz znaczenie czynnika czasu w modelu dynamicznego zarządzania ryzykiem, a także aspekty finansowe i pogodowe zarządzania ryzykiem w celu stabilizacji dochodu rolniczego. Tematem rozważanym pod koniec tej sesji był problem, czy towary rolnicze i ryzyko finansowe szkodzą, czy też wspierają światowe bezpieczeństwo żywnościowe.

Kongres stanowił też dogodną okazję do ukazania dorobku periodyku ekonomiczno-rolniczego *EuroChoices*, wydawanego przez Europejskie Stowarzyszenie Ekonomistów Rolnych, z okazji 10-tej rocznicy jego ukazania się na rynku. Pismo to ma charakter popularno-naukowy i informuje

⁸ The FACEPA project – project badawczy, którego celem jest opracowanie narzędzi i metod analizy kosztów produkcji w rolnictwie europejskim, ustalanych na podstawie danych z systemu rachunkowości rolniczej FADN (Farm Accountancy Data Network).

⁹ United States Department of Agriculture (Ministerstwo Rolnictwa Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej).

¹⁰ Podejście FACEPA zakłada estymację wskaźników nakład–produkcja na poziomie gospodarstwa i na tej podstawie określanie kosztów produkcji. Wcześniej potrzebna jest jednak estymacja elastycznych funkcji kosztów, którą można wykonać na podstawie bazy danych EU-FADN. Dla ukazania skuteczności omawianego podejścia, zaprezentowano ewolucję produkcji gospodarstw w wybranych krajach europejskich. W USA do szacowania kosztów eksplorowany jest model USDA, zakładający estymację kosztów produkcji towarów i zysków. DG-AGRI (Departament Rolnictwa Komisji Europejskiej) stosuje zaś w badaniach model alokacji kosztów na podstawie metod i wyników EU-FADN (Farm Accountancy Data Network (FADN) – system rachunkowości rolniczej prowadzony przez Komisję Europejską. Podejście to omówiono w odniesieniu do produkcji mleka.

¹¹ Obrady koordynowali specjaliści działu ekonomicznego i finansów *Neue-Zuricher Zeitung* (New Zurich Times) oraz Politechniki (ETH) Zurychskiej.

o stanie rolnictwa w Europie, działaniach podejmowanych w ramach WPR, a także publikuje prace o charakterze teoretycznym. Jego celem jest komunikacja z otoczeniem zewnętrznym KE w sferze rolnictwa i rozwoju wsi.

Celem sesji poświęconej periodykowi było ukazanie osiągnięć, jak i zebranie sugestii co do kierunków dalszego jego rozwoju. Komitet Redakcyjny perspektywę działalności pisma określił na okres 10 lat, co w ujęciu planistycznym należy uznać za perspektywę realną.

Sesje plenarne

Najbardziej ważne teoretycznie i problemowo zagadnienia kongresu prezentowane były na sesjach plenarnych. Na znaczenie podjętych zagadnień wskazuje zarówno niewielka ich liczba, jak i ranga zapraszanych do wygłoszenia referatów mówców. Na ostatnim europejskim kongresie ekonomistów rolnych zorganizowano 3 sesje plenarne, adresowane jednocześnie do wszystkich uczestników kongresu, w trakcie których wygłaszano po 2 referaty. Sesję pierwszą poświęcono metodom eksperymentalnym, rozważanym w kontekście oceny dobroci polityki premiowej i dokonywania optymalnego wyboru na podstawie przeprowadzonego eksperymentu. Autorem pierwszego referatu, zatytułowanego: *Metody eksperymentalne i ocena dobroci polityki premiowej*, był H.W. Glenn (Georgia, USA), a drugiego pt.: *Dokonywanie poprawnego wyboru na podstawie eksperymentu: decyzje regulacyjne w sferze żywności i zdrowia* J. Roosen z Kiel (Niemcy) i S. Marette z Grignon we Francji.

Drugą sesję ukierunkowano na zagadnienia polityki rolnej wdrażanej w warunkach zagrożeń gospodarczych i politycznych oraz analizę relacji kryzysu żywnościowego i mass-mediów w kontekście ekonomii politycznej, analiz politycznych i komunikacji. Pierwszy temat: *Polityka rolna w świecie zagrożeń (uncertain world)* przedstawił J.-P. Chakas z Wisconsin-Madison (USA), drugi referat, zatytułowany: *Kryzys żywności, mass media i ekonomia polityczna analiz politycznych oraz komunikacji*, zaprezentował zespół autorów z Louven (Belgia): M.F.J. Swinnen, P. Squicciarini i T. Nandemoortele.

W trakcie trwania trzeciej sesji podjęto kwestie oceny inwestycji w czasie oraz zmian klimatu. Referat zatytułowany: *Dyskontowanie i dostosowanie ryzyka projektów o niemarginalnym znaczeniu* (ufundowany przez EAAE) zaprezentował Ch. Gollier z Tuluzy (Francja). Podjęty problem konweniował z pracą: *Przyszłość rolnictwa a zmieniający się klimat*, zaprezentowaną przez A. Iglesias, S. Quiroga i A. Diza z Madrytu (Hiszpania). W trakcie sesji dyskutowano więc kwestie mitygacji zagrożeń realizowanych inwestycji, jak i skutków zmian klimatu dla rolnictwa.

Sesje wspólne

Tę formę obrad na kongresie (2 sesje) zorganizowano po raz pierwszy. Intencją – jeżeli dobrze odczytano ich główne przesłanie – było poruszenie bardzo ważnych kwestii teoretycznych i praktycznych, uznanych za takowe przez instytucje naukowe zwołujące te spotkania i zapraszające do współpracy ekonomistów rolnych w różnych częściach świata. Inicjatorami pierwszego spotkania

było ESER i amerykańskie Stowarzyszenie Ekonomii Rolnej oraz Stosowanej (The Agricultural & Applied Economics Association – AAEE), a drugiego – wymienione wyżej i Światowe Stowarzyszenie Ekonomistów Rolnych (IAAE).

Pierwsze seminarium poświęcono kwestiom ekonomii dobrostanu zwierząt, drugie zaś łańcuchom podaży oraz restrukturyzacji (reshaping) światowego systemu żywnościowego. Na tym ostatnim forum podjęto próbę udzielenia odpowiedzi na pytania, czy lokalne łańcuchy podaży mogą konkurować z supermarketami głównego nurtu, poruszono kwestię endogenicznego etykietowania oraz określania drogi (traceability) towaru w globalnym łańcuchu podaży żywności (przypadek regulacji prawnych GMO), a także określenia miejsca łańcucha podaży żywności w ekonomii doświadczalnej. Tematy te wzbogaciły obrady kongresu o aktualne zagadnienia z zakresu funkcjonowania globalnych rynków żywności.

Wyniki badań

Struktura sesyjna i przedmiotowa referatów

Zgłaszane na kongres referaty miały dotyczyć takich zagadnień, jak: ryzyko i zagrożenia (uncertainty); bezpieczeństwo żywnościowe; adaptacja do zmian klimatu; relacje rolnictwo a zasoby wody i energii; zrównoważenie i trwałość (sustainability); rozwój obszarów wiejskich; polityka rolna, rolnictwo w rozwijających się i transformujących gospodarkach; globalizacja i polityka handlowa; rolnictwo a gospodarka; analiza popytowa; wzrost produktywności; konkurencyjność w sektorze rolnictwa; agrobiznes a kwestie łańcucha podaży; bezpieczna żywność; zachowanie konsumentów, instytucje i kontrakty; metodyka badań. Zakres tematyczny poddanych pod dyskusję zagadnień był więc bardzo szeroki. Z drugiej strony należy podkreślić jego znaczenie praktyczne dla rozwoju rolnictwa oraz teorii ekonomii rolnej, a także aktualność w kontekście problemów trapiących współczesny świat.

Na kongres zgłoszono około 800 prac. Rada Programowa kongresu dopuściła do prezentacji 280 opracowań (280 referatów i ponad 300 posterów). Uwzględniając w zestawieniu także inne prace (np. zamawiane), można wyszacować, że podczas kongresu wygłoszono 650 referatów (tab. 1).

Na poprzednim kongresie odbytym w Gandawie wygłoszono łącznie 653 referaty. Liczba aktywnych uczestników kongresu utrzymuje się więc w ostatnich latach na zbliżonym poziomie. Na poprzednim kongresie mniej jednak było prezentacji w części wstępnej (przedkongresowej), inna też była struktura prezentacji w głównej części obrad. Więcej referatów wygłaszano na sesjach organizowanych i problemowych, a mniej na plakatowych, co podniosło rangę tych ostatnich i umożliwiło ich publikację w czasopiśmie naukowych.

Tabela 1

Struktura obrad kongresu mierzona formami i intensywnością obrad oraz prezentacjami

Struktura sesji i referatów	Część przedkonferencyjna i oficjalna – sesje				Część konferencyjna – sesje/referaty					Razem		
	przed-konferen-cyjne	Agri-Biznes-Event	Euro-Choices	otwarcia	krajowa – gospodarza	razem	plenarne	organi-zowane i wspólnie	proble-mowe		plaka-towe	razem
Kongres w 2011 r. w Zurichu												
Liczba sesji	1	1	1	1	1	5	3	7	7	7	24	27
- struktura sesji	3,7	3,7	3,7	3,7	3,7	18,5	11,1	25,9	25,9	25,9	88,9	100,0
Liczba gruposesji	4	1	1	1	1	8	3	23	56	38	120	128
- struktura gruposesji	3,1	0,8	0,8	0,8	0,8	6,2	2,3	18,0	43,8	29,7	93,8	100,0
Liczba referatów	23	6	3	2	2	36	6	91	224	293	614	650
- struktura referatów	3,5	0,9	0,5	0,3	0,3	5,5	0,9	14,0	34,5	45,1	94,5	100,0
Kongres w 2008 r. w Ghent												
Liczba gruposesji	3	1	-	1	1	6	3	26	65	21	115	121
- struktura gruposesji	2,5	0,8	-	0,8	0,8	5,0	2,5	21,5	53,7	17,4	95,0	100,0
Liczba referatów	23	3	-	1	.	27	6	141	260	229	636	653
- struktura referatów	3,5	0,5	-	0,2	.	4,1	0,9	21,6	39,8	35,1	97,4	100,0

Źródło: [1].

Obrady kongresu prowadzone były na 27 sesjach i 128 gruposesjach¹². Prace kongresu, z wyjątkiem obrad plenarnych, odbywały się jednocześnie w 16-18 salach (miejscach prezentacji) na sesjach współtworzonych, organizowanych, plakatowych i wspólnych. Zakładając, że uczestnik kongresu mógł brać udział tylko w jednym z wielu toczących się jednocześnie spotkań, w trakcie obrad całego kongresu mógł więc uczestniczyć tylko w 15 forach dyskusyjnych, czyli w 11,7% oferowanych prezentacji.

Z analizy struktury zgłoszonych na kongres referatów wynika, że prace przedstawiane na sesjach przedkonferencyjnych i okolicznościowych stanowiły łącznie 4,5%, a kongresowe 94,5% wszystkich wystąpień referentów.

W trakcie kongresu, jak wyżej wskazano, prezentowane były referaty o największej doniosłości (wygłaszane przez autorów zapraszanych przez organizatorów kongresu, a także zgłaszane przez ekonomistów rolnych z Europy i świata). Siłą rzeczy tych pierwszych, wygłaszanych na sesjach plenarnych, było najmniej, bo tylko 0,9%. Prac ukierunkowanych na dane zagadnienie, referowanych na tzw. sesjach organizowanych – zwoływanych z inicjatywy uczestników kongresu zainteresowanych daną kwestią – było więcej, bo 14,0%. Znaczny odsetek stanowiły tzw. referaty wniesione (contributed papers) wygłaszane na sesjach problemowych, bo 34,5% wszystkich. Największą liczbę referatów zaprezentowano zaś na sesjach plakatowych – 45,1%.

Za bardzo ważną część obrad ze względów naukowych należy uznać sesje organizowane i problemowe (z referatami wniesionymi). Prezentowane na nich prace stanowiły łącznie blisko połowę doniesień kongresowych (48,5%). Ta grupa referatów reprezentowała wysoki poziom warsztatu badawczego i merytorycznego autorów prac.

Sesje plakatowe na kongresach adresowane są z reguły do młodszych adeptów nauki, umożliwiając im ukazanie swoich osiągnięć naukowych. Liczbowo wygłoszone przez nich referaty stanowiły 45,1% wszystkich prezentacji. Należy podkreślić, że prezentowane w tej formie obrad prace były przygotowywane przy użyciu bardzo wyrafinowanych metod. W ostatnim czasie wyeliminowano istotny mankament tej formy obrad, jakim wcześniej było ograniczone w czasie udostępnianie prac (głównie w trakcie sesji plakatowej). Istniejące obecnie możliwości udostępniania (publikowania) prac w formie elektronicznej wyeliminowały tę wadę, sesje stanowią więc dobre forum prezentacji referatów (wyników badań) w trakcie kongresu, jak i po jego zakończeniu.

Analiza struktury problemowej wszystkich referatów wykazywała, że na kongresie najwięcej uwagi poświęcono kwestiom funkcjonowania rynków (17,9% prac), aspektom środowiskowym (14,6% referatów) oraz miejscu rolnictwa w gospodarce narodowej i wspólnej polityce rolnej (tab. 2).

¹² Obrady w trakcie poszczególnych sesji były prowadzone jednocześnie w wielu grupach (np. z referatami wniesionymi w ośmiu salach). Jedyne sesje plenarne prowadzono w jednej sali. Stąd jednostkę organizacyjną obrad określono terminem gruposesja.

Tabela 2

Struktura prezentowanych referatów ze względu na formę sesji oraz przedmiot badań

Przedmiot badań	Struktura pionowa						Razem
	sesje					razem	
	przed- konfe- rencyjne	konferencyjne					
	plenarne	organi- zowane i wspólne	proble- mowe	plaka- towe			
Rozwój gospodarczy a kryzys	0,0	0,0	7,6	3,6	2,8	3,8	3,6
Polityka rolna	25,0	33,3	19,6	8,9	5,6	9,2	10,1
Rolnictwo gospodarce	0,0	0,0	9,8	12,5	12,6	12,0	11,3
- rolnictwo	0,0	0,0	9,8	10,7	7,3	8,9	8,4
- agrobiznes	0,0	0,0	0,0	1,8	5,2	3,1	3,0
Ryzyko	0,0	16,7	4,3	5,4	11,2	8,1	7,6
Funkcjonowanie rynków:	0,0	0,0	25,0	12,5	22,4	18,9	17,9
- ceny	0,0	0,0	5,4	1,8	2,8	2,8	2,6
- rynki i konkurencja rynkowa	0,0	0,0	8,7	3,6	8,0	6,4	6,1
- łańcuchy podaży żywności	0,0	0,0	10,9	1,8	2,8	3,6	3,4
- marketing i promocja	0,0	0,0	0,0	5,4	8,7	6,1	5,7
Handel zagraniczny	11,1	0,0	9,8	1,8	4,9	4,4	4,8
Ekonomika gospodarstwa	41,7	0,0	0,0	3,6	11,5	6,7	8,7
- koszty produkcji	41,7	0,0	0,0	1,8	0,0	0,7	3,0
- produkcja rolnicza	0,0	0,0	0,0	0,0	5,6	2,6	2,5
- dochody rolnicze	0,0	0,0	0,0	0,0	3,1	1,5	1,4
- produktywność w rolnictwie	0,0	0,0	0,0	1,8	2,8	2,0	1,9
Gospodarstwo rolne	0,0	0,0	0,0	10,7	8,0	7,7	7,3
Zarządzanie	0,0	0,0	0,0	0,0	4,9	2,3	2,2
Ekonomika konsumpcji	0,0	0,0	8,7	7,1	2,8	5,3	5,0
Problemy rolno-środowiskowe	22,2	16,7	6,5	25,0	8,0	14,1	14,6
- zmiany klimatu	0,0	16,7	0,0	1,8	0,0	0,8	0,8
- równoważenie	22,2	0,0	2,2	8,9	8,0	7,4	8,2
- ochrona przyrody	0,0	0,0	0,0	5,4	0,0	2,0	1,9
- kwestie rolno-środowiskowe	0,0	0,0	0,0	3,6	0,0	1,3	1,2
- GMO	0,0	0,0	4,3	1,8	0,0	1,3	1,2
- energia odnawialna	0,0	0,0	0,0	3,6	0,0	1,3	1,2
Edukacja, instytucje	0,0	0,0	8,7	1,8	5,2	4,4	4,2
- edukacja	0,0	0,0	0,0	0,0	2,4	1,2	1,1
- spółdzielnie, instytucje sieci	0,0	0,0	8,7	1,8	2,8	3,3	3,1
Metody badawcze	0,0	33,3	0,0	7,1	0,0	3,0	2,8
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Źródło: [1].

Poziom rozwoju nauk ekonomiczno-rolniczych w krajach Europy

W dobie silnie zarysowanej globalizacji gospodarki i kultury można by sądzić, że kraj pochodzenia autora nie ma większego znaczenia w określaniu dorobku publikacyjnego autorów. Jednostki terytorialne o charakterze państwowym dalej odgrywają jednak dużą rolę w organizacji i finansowaniu badań. Wytwarzany dochód narodowy, a co za tym idzie możliwości finansowania badań, a także czynniki kulturowe, istotnie wpływają na warunki uprawiania nauki. Widoczne jest występowanie zależności między poziomem rozwoju ekonomicznego i kulturowego danego kraju a uczestnictwem autorów w pracach kongresu.

Z badań wynika, że największa liczba referatów napłynęła z Niemiec, Francji i Włoch (tab. 3). Znaczącą pozycję na rynku ekonomii rolnej posiadają także Holandia, Belgia, Finlandia, Hiszpania, Szwecja i Szwajcaria oraz Wielka Brytania i Stany Zjednoczone Ameryki Pn. Z pozostałych krajów na kongres nadesłano znacznie mniejszą liczbę prac. Niewielką intensywnością wnoszenia referatów charakteryzowały się kraje Europy Środkowej i Wschodniej, w tym Polska.

Tabela 3

Struktura narodowa oraz sesyjna wygłoszonych referatów w układzie kraju usytuowania uniwersytetu autora pracy oraz intensywność współpracy autorów^a

Kraje	Liczba referatów na sesjach					Udziały referatów na sesjach				
	plenarnych	organizowanych	problemowych	plakartowych	razem	plenarnych	organizowanych	problemowych	plakartowych	razem
Australia	-	1	3	2	6	-	1,1	1,3	0,7	1,0
Austria	-	4	-	4	8	-	4,6	-	1,4	1,3
Belgia	1	6	13	13	33	16,7	6,9	5,8	4,5	5,4
Bułgaria	-	2	-	3	5	-	2,3	-	1,0	0,8
Czechy	-	-	1	5	6	-	-	0,4	1,7	1,0
Dania	-	2	6	4	12	-	2,3	2,7	1,4	2,0
Finlandia	-	1	13	11	25	-	1,1	5,8	3,8	4,1
Francja	2	14	34	16	66	25,0	16,1	15,2	5,5	10,8
Grecja	-	3	5	3	11	-	3,4	2,2	1,0	1,8
Hiszpania	1	1	18	16	36	16,7	1,1	8,0	5,5	5,9
Holandia	-	7	15	17	39	-	8,0	6,7	5,8	6,4
Irlandia	-	-	2	5	7	-	-	0,9	1,7	1,1
Kanada	-	3	-	4	7	-	3,4	-	1,4	1,1
Niemcy	1	16	43	61	121	8,3	18,4	19,2	20,9	19,8
Norwegia	-	-	4	1	5	-	-	1,8	0,3	0,8
N. Zelandia	-	1	2	-	3	-	1,1	0,9	-	0,5
Polska	-	-	-	12	12	-	-	-	4,1	2,0
Rumunia	-	-	-	5	5	-	-	-	1,7	0,8
Szwajcaria	-	5	8	8	21	-	5,7	3,6	2,7	3,4
Szwecja	-	3	15	6	24	-	3,4	6,7	2,1	3,9
Tunezja	-	-	-	-	-	-	-	-	1,7	0,8
UK	-	5	11	5	21	-	5,7	4,9	1,7	3,4
USA	2	3	9	7	21	33,3	3,4	4,0	2,4	3,4
Węgry	-	-	-	13	13	-	-	-	4,5	2,1
Włochy	-	4	13	37	54	-	4,6	5,8	12,7	8,9
Razem	6	87	224	292	609	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

^a Strukturę pionową liczono w odniesieniu do wszystkich referatów wygłoszonych na kongresie.

Częstotliwość wnoszenia referatów przez autorów

Istotnym wymiarem współczesnej nauki jest współpraca w trakcie prowadzenia prac badawczych i publikacji wyników. Ważne jest więc poznanie struktury prezentowanych referatów ze względu na liczbę przygotowujących je autorów. Z analizy zgłoszonych na kongres opracowań wynika, że dominowały na nim prace zespołowe. Tylko co piąty autor (19,2%) prezentował pracę przygotowaną samodzielnie (tab. 4). Referaty z 2-3 autorami stanowiły ponad dwie trzecie wszystkich (64,7%), 16,1% prac zostało opracowane przez zespoły 5-cio i więcej osobowe, nieliczne prace opracowało 8 autorów, a jedną firmowało aż 10 badaczy.

Tabela 4

Struktura referatów według liczby autorów i częstości wnoszenia prac na kongres

Miary częstotliwości występowania zgłoszonych referatów	Liczba autorów referatów i referatów ze względu na liczbę autorów referatów					Razem
	1	2	3	4	5	
Struktura autorów referatów ze względu na liczbę zgłoszonych prac						
Liczba referatów	43	78	67	19	17	224
Struktura referatów	19,2	34,8	29,9	8,5	7,6	100,0
Struktura referatów ze względu na liczbę autorów						
Liczba referatów	390	61	12	5	1	79
Struktura referatów	83,2	13,0	2,6	1,1	0,2	100,0
Liczba autorów referatów	390	122	36	20	5	573

Źródło: [1].

Prace zespołowe są na pewno zjawiskiem pozytywnym, jednak zbyt liczne współautorstwo wskazuje na techniczny charakter badań. Można założyć, że ograniczona liczba autorów sprzyja opracowaniom bardziej teoretycznym, co jest na pewno zjawiskiem korzystnym dla rozwoju teorii ekonomii.

Na sesjach problemowych (z pracami wniesionymi) wygłoszono 224 referaty. Biorąc pod uwagę, że ich autorów było 469, średnia liczba autorów na 1 pracę wynosiła 2,1 osoby. Na wskazanych sesjach pod referatami podpisało się jednak 573 autorów, część autorów zgłosiła bowiem na kongres więcej niż jedną pracę. Aspekt ten został poddany dodatkowej analizie. Wynikało z niej, że 79 autorów przygotowało jedną pracę, 61 po 2 referaty, 12 po trzy, 5 po cztery, a jeden autor uczestniczył w opracowaniu aż 5 referatów. Blisko więc 20,0% autorów podjęło wysiłek ogłoszenia więcej niż jednej pracy. Sytuacja ta była możliwa dzięki opracowywaniu prac wspólnych – przez 2, 3 lub więcej autorów.

Interesująca jest też kwestia współautorstwa prezentowanych na kongresie prac w układzie narodowym. Analizę tego aspektu badań należy prowadzić w kontekście wyżej przedstawionej struktury nadesłanych prac na kongres, ale w odniesieniu do ogółu zgłoszonych referatów. Z badań wynika, że w całej zbiorowości wniesionych na kongres referatów jedna praca była przeciętnie opracowywana przez 2,5 autorów (tab. 5). Więcej autorów opracowywało refe-

raty na sesje organizowane i problemowe, a mniej na plakatowe. Prace jednoosobowe częściej były prezentowane na sesjach plenarnych.

Jednoosobowe opracowania najczęściej powstawały w Bułgarii, Kanadzie i Szwecji, mniejsza liczba autorów brała też udział w przygotowaniu prac ze Szwajcarii i USA. Opracowania wieloautorskie pochodziły najwięcej z takich krajów, jak: Węgry, Austria, Australia i Wielka Brytania.

Tabela 5

Intensywność współpracy autorów prac mierzona liczbą osób firmujących referaty według sesji i krajów usytuowania uniwersytetu

Miara	Liczba autorów przypadających na 1 referat				
	plenarne	organizowane	problemowe	plakatowe	razem
Liczba referatów	8	87	224	292	609
Liczba autorów na 1 referat	1,8	2,6	2,5	2,4	2,5

Źródło: [1].

Pozycja naukowa uniwersytetów europejskich

Poziom rozwoju nauk ekonomiczno-rolniczych w danym kraju można badać przez pryzmat liczby uniwersytetów prowadzących badania ekonomiczno-rolnicze, liczby zgłoszonych na kongres referatów, struktury sesyjnej referatów, jak i udziałów uniwersytetów z referatami danego typu (zgłoszonych na sesje plenarne, organizowane, wniesione, plakatowe). Referaty z poszczególnych uniwersytetów, zgłaszane na konkretne sesje w zróżnicowanym nasileniu, tworzyły określoną strukturę zgłoszonych do prezentacji prac. Jej badanie ukazuje rozwój nauk ekonomicznych w danym kraju i na poszczególnych uniwersytetach.

Z przeprowadzonej analizy wynika, że na ogólną liczbę 196 uniwersytetów, z których zgłoszono referaty na kongres, najwięcej usytuowanych było we Włoszech, a następnie we Francji i Niemczech. Znaczna liczba uniwersytetów prowadzi też badania ekonomiczno-rolnicze w USA, Wielkiej Brytanii, Hiszpanii, Szwajcarii i Belgii.

Jeżeli zaś chodzi o intensywność wnoszenia referatów na kongres, to bezwzględnie największą ich liczbę zgłoszono z Niemiec (120), Francji (64), a następnie Włoch (54). Dużą liczbę referatów opracowali również autorzy z: Holandii (39), Hiszpanii (35) i Belgii (32). Znaczna ich ilość pochodziła także z Finlandii (25), Szwecji (24), Szwajcarii i Wielkiej Brytanii (po 21) (tab. 6).

O poziomie badań ekonomiczno-rolniczych w danym kraju i uniwersytecie świadczy także ilość referatów kierowanych na poszczególne sesje (pokrycie sesji referatami), jak i udział referatów na sesjach wyżej cenionych w środowisku naukowym (organizowanych i z referatami wniesionymi).

Z analizy wynika, że do krajów o znaczącej liczbie zgłoszonych referatów należały: Austria, Belgia, Dania, Finlandia, Francja, Grecja, Hiszpania, Niemcy, Szwajcaria, Szwecja, Wielka Brytania, USA i Włochy.

Tabela 6

**Uniwersytety z uprawianą ekonomią rolną i struktura zgłoszonych referatów
w układzie form obrad kongresu oraz kraju usytuowania uniwersytetu**

Kraj	Liczba uniwersytetów, z których wniesiono referaty	Liczba uniwersytetów kraju, z którego zgłoszono referaty na sesje			Liczba referatów zgłoszonych na sesje			
		organizowane	proble-mowe	plaka-towe	organizowane	proble-mowe	plaka-towe	razem
Australia	3	1	-	2	1	-	2	3
Austria	4	3	2	2	4	3	4	11
Belgia	8	3	6	6	6	13	13	32
Bułgaria	1	1	-	1	2	-	3	5
Czechy	2		1	2	-	1	5	6
Dania	4	2	2	3	2	6	4	12
Finlandia	3	1	2	2	1	13	11	25
Francja	19	6	15	10	15	33	16	64
Grecja	5	3	3	2	3	5	4	12
Hiszpania	10	1	8	7	1	18	16	35
Holandia	4	4	3	1	7	15	17	39
Irlandia	2	-	1	2	-	2	5	7
Kanada	5	3	-	3	3	-	3	6
Niemcy	17	9	10	13	16	43	61	120
Norwegia	2	-	2	1	-	2	1	3
N. Zelandia	3	1	2	-	1	2	-	3
Polska	2	-	-	2	-	-	12	12
Rumunia	1			1	-	-	5	5
Szwajcaria	9	4	3	5	5	8	8	21
Szwecja	4	2	3	1	3	15	6	24
Tunezja	1	-	-	1	-	-	5	5
UK	12	4	8	4	5	11	5	21
USA	14	3	6	6	3	6	6	15
Węgry	4	-	-	4	-	-	13	13
Włochy	24	4	13	17	4	13	37	54
Razem 48 krajów ^a	196	61	97	119	87	224	292	603

^a Na kongresie referaty wygłaszali także przedstawiciele 2 instytucji międzynarodowych: KE UE i FAO.

Źródło: [1].

W prezentacji referatów na sesjach organizowanych i sesjach z referatami wniesionymi przodowały: Holandia, Grecja i Wielka Brytania oraz Belgia (tab. 7). Można więc przyjąć, że ekonomia rolna w tych krajach plasuje się na najwyższym poziomie w Europie.

Przeprowadzona analiza potwierdza, że ekonomiści z krajów o utrwalonej gospodarce rynkowej i bardziej rozwiniętych pod względem gospodarczym

w większym stopniu uczestniczyli w sesjach wyżej ocenianych pod względem poziomu prezentowanych prac, za które uznawane są sesje organizowane i z referatami wniesionymi. Ich koledzy z Europy Środkowej i Wschodniej zgłosili na kongres mniejszą liczbę prac i to głównie na sesje niżej wartościowane, jakimi są z reguły sesje plakatowe.

Tabela 7

Intensywność wnoszenia referatów na poszczególne sesje mierzona udziałem referatów w typach sesji i liczbą referatów pochodzących z danego uniwersytetu

Kraj	Liczba uniwersytetów, z referatami zgłoszonymi na kongres	Procentowy udział uniwersytetów z danego kraju z referatami wygłoszonymi na danym typie sesji			Liczba referatów na 1 uniwersytet według formy obrad			razem
		organizowane	proble-mowe	plaka-towe	organi-zowane	proble-mowe	plaka-towe	
Australia	3	33,3	0,0	66,7	1,0		1,0	1,0
Austria	4	75,0	50,0	50,0	1,3	1,5	2,0	1,6
Belgia	8	37,5	75,0	75,0	2,0	2,2	2,2	2,1
Bułgaria	1	100,0	0,0	100,0	2,0		3,0	2,5
Czechy	2	0,0	50,0	100,0		1,0	2,5	2,0
Dania	4	50,0	50,0	75,0	1,0	3,0	1,3	1,7
Finlandia	3	33,3	66,7	66,7	1,0	6,5	5,5	5,0
Francja	20	30,0	75,0	50,0	2,5	2,2	1,6	2,1
Grecja	5	60,0	60,0	40,0	1,0	1,7	2,0	1,5
Hiszpania	11	9,1	72,7	63,6	1,0	2,3	2,3	2,2
Holandia	4	100,0	75,0	25,0	1,8	5,0	17,0	4,9
Irlandia	2	0,0	50,0	100,0		2,0	2,5	2,3
Kanada	5	60,0	0,0	60,0	1,0		1,3	1,2
Niemcy	17	52,9	58,8	76,5	1,8	4,3	4,7	3,8
Norwegia	2	0,0	100,0	50,0		2,0	1,0	1,7
N. Zelandia	3	33,3	66,7	0,0	1,0	1,0		1,0
Polska	2	0,0	0,0	100,0	-	-	6,0	6,0
Rumunia	1	0,0	0,0	100,0	-	-	5,0	5,0
Szwajcaria	9	44,4	33,3	55,6	1,3	2,7	1,6	1,8
Szwecja	4	50,0	75,0	25,0	1,5	5,0	6,0	4,0
Tunezja	1	0,0	0,0	100,0	-	-	5,0	5,0
UK	12	33,3	66,7	33,3	1,3	1,4	1,3	1,3
USA	14	21,4	42,9	42,9	1,0	1,5	1,2	1,3
Węgry	4	0,0	0,0	100,0			3,3	3,3
Włochy	24	15,4	50,0	65,4	1,0	1,0	2,2	1,6
Razem	196	30,6	50,0	60,7	1,5	2,3	2,5	2,2

Źródło: [1].

Zbadano także intensywność zgłaszania referatów z poszczególnych państw, rozumianą jako częstotliwość pochodzenia referatów z poszczególnych krajów w przeliczeniu na jeden uniwersytet: najczęściej pochodziło z Polski (6,0), w następnej kolejności z Finlandii (5,0), Holandii (4,9), Szwecji (4,0) i Niemiec (3,3). Najniższą intensywnością wnoszenia referatów z poszczególnych uniwersytetów cechowały się Australia i Nowa Zelandia (1,0), Kanada (1,2), oraz USA i Wielka Brytania (1,3), co w dużym stopniu zdeterminowane było ich znaczną odległością od miejsca odbywania kongresu.

Przeprowadzone badania nie pozwalają na ocenę poziomu rozwoju nauk ekonomiczno-rolniczych na świecie, ponieważ uniwersytety z innych niż Europa kontynentów nie były na kongresie należycie reprezentowane. Udział w nim ekonomistów spoza Europy świadczył tylko o renomie analizowanej konferencji naukowej, która ukazywała rozwój ekonomii rolnej głównie w krajach europejskich.

Największa liczba uniwersytetów, z których zgłoszono referaty na kongres znajduje się we Włoszech (24), następnie we Francji (19) i Niemczech (17) (tab. 8). Nauki ekonomiczno-rolnicze prezentowane były także przez uniwersytety amerykańskie (14) i brytyjskie (12).

Badania z ekonomii rolnej w znacznej liczbie prowadzone są również na uniwersytetach szwajcarskich, belgijskich, greckich i kanadyjskich. W pozostałych 39 krajach są one podejmowane rzadziej, prowadzone są na niższym poziomie bądź nie włączane do europejskiego obiegu wiedzy, gdyż zgłaszane referaty pochodziły z niewielu uczelni. Na czele listy krajów o najbardziej rozwiniętych naukach ekonomiczno-rolniczych znajdują się uniwersytety niemieckie (Getynga, Halle, Bonn, Brunswick, Giessen, Kilonia i Stuttgart), a następnie francuskie (Renes, Paryż i Tuluza) i belgijskie (Gandawa oraz Louwen). Niżej w tej kategorii plasują się uniwersytety włoskie (Mediolan, Rzym), holenderskie (Haga), hiszpańskie (Madryt, Sewilla) oraz belgijskie (Leuven, Gandawa i Marelbeke). Do krajów o silnej ekonomii należy też zaliczyć Finlandię z uniwersytetem w Helsinkach, Szwajcarię, Szwecję i Wielką Brytanię. W pozostałych krajach poziom rozwoju nauk ekonomiczno-rolniczych jest przeciętnie niski.

Interesujące jest, jak na tym tle wypadają nauki ekonomiczno-rolnicze w krajach Europy Środkowej i Wschodniej. Z porównania uzyskanych rezultatów wynika, że sytuacja w tej części kontynentu nie jest pod tym względem dobra.

Biorąc bowiem pod uwagę liczbę referatów zgłoszonych na kongres, na pierwszym miejscu pod względem intensywności badań należy wymienić uniwersytet w Budapeszcie i Szkołę Główną Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie. Mniej referatów zgłoszono z Sofii, Pragi i Bukaresztu. Uniwersytety z pozostałych krajów tego regionu uczestniczyły w kongresie symbolicznie. Także Polska w świetle przeprowadzonej analizy nie wypada najlepiej, aczkolwiek w układzie regionalnym, jako kraj przynależący do określonego obszaru geograficznego, może być w nim uznana za mającą silną pozycję w naukach ekonomiczno-rolniczych. Na kongresie reprezentowały ją bowiem, oprócz SGGW, Uniwersytet Warszawski oraz Uniwersytet Przyrodniczy, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza i Uniwersytet Ekonomiczny z Poznania.

Tabela 8

Struktura wygłoszonych referatów według form obrad, kraju pochodzenia i siedziby uniwersytetu autora pracy

Kraj	Liczba uniwersytetów	Liczba referatów na sesjach				Procentowy udział referatów z uniwersytetu w referatach z danego kraju				
		organizowanych	problemowych	plakatowych	razem	organizowane	zgłoszone	postery	razem	
Austria	4	4	3	4	11	50,0	66,6	50,0	54,5	
Belgia	8	6	13	13	32					
		1	4	1	6	16,7	30,8	7,7	18,8	
		4	4	5	13	66,7	30,8	38,5	40,6	
		Marelbeke	2	Marelbeke	4	6	-	15,4	30,8	37,5
Bulgaria	1	2	-	3	5	100,0	-	100,0	100,0	
		Sophia	2	Sophia	3	5				
Czechy	2	-	1	5	6	-	100,0	80,0	80,0	
		Praga	1	Praga	4	5				
Dania	4	2	6	4	12	-	83,3	25,0	50,0	
		Frederiksberg	5	Frederiksberg	1	6				
Finlandia	3	1	13	11	25	100,0	92,3	90,9	92,0	
		Helsinki	1	Helsinki	10	23				
Francja	19	15	33	16	64					
		7	3	1	11	46,7	9,1	6,3	6,3	
		1	7	5	13	6,7	21,2	31,3	20,3	
		5	6	1	12	33,3	18,2	6,3	18,8	
		Toulouse	6	Toulouse	1	12				
Grecja	5	3	5	4	12	33,3	66,0	75,0	58,3	
		Athens	1	Athens	3	7				
Hiszpania	10	1	18	16	35					
		1	2	9	12	100,0	11,1	56,3	34,3	
		-	6	Sevilla	6	-	33,3	-	17,1	
		Sevilla	6	Sevilla	-	6				
Holandia	4	7	15	17	39	57,1	86,7	100,0	87,2	
		The Hague	4	The Hague	17	34				
Irlandia	2	-	2	5	7	-	100,0	66,6	42,9	
		Dublin	2	Dublin	3	5				

cd. tab. 8

		16		43		61	120		
		Berlin	1	Berlin	2	Berlin	8	11	9,2
		Bonn	3	Bonn	4	Bonn	6	13	10,8
		Braunschweig	-	Braunschweig	2	Braunschweig	8	10	8,3
	17	Giessen	1	Giessen	6	Giessen	3	10	8,3
		Göttingen	3	Göttingen	9	Göttingen	12	24	20,0
		Halle	1	Halle	7	Halle	11	19	15,8
		Kiel	2	Kiel	5	Kiel	2	9	7,5
		Stuttgart	-	Stuttgart	2	Stuttgart	4	6	5,0
	2					12	12		
Polska				Warszawa	9				75,0
						5	5		
Rumunia	1			Bukareszt	5				100,0
	9	Zurich	-	Zurich	6	Zurich	3	9	75,0
Szwajcaria						8	8	21	37,5
	4	Uppsala	2	Uppsala	12	Uppsala	6	20	80,0
Szwecja						6	6	24	100,0
									83,3
	1	Ariana	-	Ariana	-	Ariana	5	5	
Tunezja						5	5		100,0
	12	Edinburg	1	Edinburg	3	Edinburg	1	5	20,0
UK						5	5	21	27,3
									20,0
	4		-		-	13	13		
Węgry				Budapeszt	8	Budapeszt	8	8	61,5
						4	4	54	
	24	Milano	-	Milano	1	Milano	9	10	7,7
Włochy		Rome	1	Rome	1	Rome	4	6	24,3
									10,8
									11,1
Razem			87		224			292	

Źródło: [1].

Jeżeli jednak uwzględnić strukturę wygłaszanych na kongresie referatów, to okazuje się, iż nauki ekonomiczno-rolnicze w uczelniach z Europy Środkowej i Wschodniej znacznie odstają od czołówki uniwersytetów z Europy Zachodniej, a głównie z Niemiec, Francji, Belgii, Holandii, Włoch i Hiszpanii.

Przeprowadzona analiza przy użyciu miary liczby referatów z uniwersytetu, jak i struktury referatów kierowanych na poszczególne sesje pozwala też na określenie pozycji danego uniwersytetu w zakresie nauk ekonomiczno-rolniczych na tle innych uniwersytetów w danym kraju.

Z analizy wynika, iż udziały uniwersytetów w strukturze prac – i odwrotnie – są tym większe, im mniejsza jest liczba uniwersytetów uprawiających ekonomię rolną w danym kraju. W krajach, gdzie badania ekonomiczno-rolnicze prowadzone są w kilkunastu lub ponad 20 uniwersytetach, wskaźniki udziałów prac z poszczególnych uczelni w strukturze wszystkich prac kształtują się na znacznie niższym poziomie. Jednak zarówno w przypadku krajów o większej liczbie uniwersytetów, gdzie uprawiana jest ekonomia rolna, jak i o mniejszej ich liczbie, bez problemu można ustalić uniwersytety wiodące. W takich krajach, jak: Austria, Bułgaria, Czechy, Finlandia, Grecja, Hiszpania, Holandia, Irlandia, Polska, Rumunia, Węgry, najsilniej rozwijane są nauki ekonomiczno-rolnicze w uniwersytetach stolic tych państw. Jednakże w Belgii najsilniejszym ośrodkiem badań ekonomiczno-rolniczych jest Leuven, w Danii Frederiksberg, we Francji Renes, w Niemczech Getynga i Halle, w Szwajcarii Zurych, w Szwecji Uppsala, w Wielkiej Brytanii Edynburg, a we Włoszech Mediolan. W większości krajów można też wyłonić jeden wiodący ośrodek, chociaż tam, gdzie ta dyscyplina naukowa uprawiana jest w wielu instytucjach naukowo-badawczych, może występować kilka silnych centrów naukowych. Taka sytuacja ma miejsce w Niemczech, w których występują dwa wyraźnie wyodrębnione ośrodki naukowe, jakimi są Getynga i Halle. Pierwszy ma dominującą pozycję w Niemczech Zachodnich (dawna Republika Federalna Niemiec), a drugi na obszarze Niemiec Wschodnich.

Wnioski

1. Najwięcej referatów na kongres w układzie narodowym wniesiono z takich krajów, jak: Niemcy, Francja i Włochy.
2. Największa liczba uniwersytetów uprawiających nauki ekonomiczno-rolnicze znajduje się we Włoszech, Francji i Niemczech.
3. Największy dorobek naukowy, mierzony liczbą i jakością wniesionych publikacji, wypracowały Niemcy, Francja, Włochy i Belgia.
4. Ekonomia rolna w krajach Europy Środkowej i Wschodniej nie osiągnęła jeszcze poziomu prezentowanego w krajach „starej” UE, a potencjał prac, mierzony liczbą i poziomem prac, jest wielokrotnie mniejszy niż w najlepszym pod tym względem uniwersytecie, czyli uniwersytecie haskim.
5. Istnieje pilna potrzeba zwiększenia wysiłku badawczego i publikacyjnego ekonomistów rolnych w krajach Europy Środkowej i Wschodniej. Osiągnięciu tego celu mogą służyć: intensyfikacja wnioskowania o przy-

znanie grantów badawczych, zwiększenie nakładów finansowych na naukę, podejmowanie współpracy naukowej przez ekonomistów rolnych z wymiennymi krajami oraz ich kolegami z Europy Zachodniej, a także kooperacja struktur badawczych z obu części Europy.

Literatura:

1. Change and uncertainty. General information. Congress program. XIIIth Congress of the European Association of Agricultural Economists. Zurich, Switzerland, ETH Zurich, August 30 - Sept. 2. 2011.
2. Kawalec P., Herbut J.: Naukoznawstwo [w:] Słownik terminów naukoznawczych. Teoretyczne podstawy naukoznawstwa (red. P. Kawalec, J. Herbut). Lublin 2009.
3. Ossowsky M. i S.: Nauka o nauce. Nauka Polska, nr 25, 1935.
4. Paszkowski S.: Pozycja polskiej ekonomii rolnej w Europie w świetle prac XIII. Kongresu Ekonomistów Rolnych w Zurychu. Artykuł złożony do druku. Wieś i Rolnictwo, 2012.
5. People, food and environments: global trends and European strategies. XIIth Congress of European Association of Agricultural Economists. EAAE 2008 Congress. Ghent, Belgium, August 26-29, 2008.
6. Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 października 2007 r. w sprawie kryteriów i trybu przyznawania środków finansowych na działalność statutową. Dz. U. z 2007 r. Nr 205, poz. 1489, z późn. zm.
7. Serwis internetowy Institute for Scientific Information – www ISI Web Knowledge (informacja z dnia 17.01.2012 r.).
8. Statement on inappropriate use of impact factors (<http://www.ease.org.uk/statements>), (z dnia 17.01.2011 r.).
9. Znaniecki F.: Przedmiot i zadania nauki o wiedzy. Nauka Polska, nr 5, 1925.